

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2. gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 10. februarja 1875.

Obseg: Nekaj o trtni uši. — Važnost pepela in saj za kmetijstvo. — Živinozdravniška skušnja. — Postava o obrambi poljščine. — Zapisnik razgovora Ljubljanskih odbornikov Matice slovenske 6. februarja. — Nekoliko vrstic o slov. besednem redu. (Konec.) — Nove knjige. — Kaj je bolje, ali da so naši poslanci v državnem zboru ali ne? — Po volitvah. — Dr. E. H. Costa. — Ponarejeni bankovci. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nekaj o trtni uši.

Iz Barke na Tržaško-Primorskem.

Obračale ste, slavne „Novice“, se s prošnjo do slovenskih rodoljubov že večkrat, naj bi se Vam naznanilo: kje da se je sled trtne uši, „phylloxera“ imenovane, pokazala.

Podpisani si šteje v dolžnost, sledeče iz naših krajev objaviti:

Dva moža iz Reškega Primorja blizu Kastve v okraju Volovskem in občini Koceli sta z mano govorila ter me zagotavljala, da v njuni krajini se trtna uš, katero po lstersko „ladron“ imenujejo, že več let prikazuje in dosti škode pouzročuje.

Nasvetoval bi tedaj sl. kmetijski družbi v Ljubljani, naj bi kaj več in bolj na tanko o tej stvari pozvedela in pozor obrnila zoper daljno razširjanje te nadloge.

Prosim, da bi blagovolile večkrat kaj v svojem cenjenem listu o tej živali nam poročati. *)

Jožef Ambrožič, nadžupan.

Važnost pepela in saj za kmetijstvo.

Spisal Fr. Kuralt.

Dolga in ostra zima je vzrok, da se pokuri mnogo drv in druge gorilne tvarine, ter vsled tega dobi gospodar mnogo pepela in saj. Vrednost pepela in saj pa je tolika, da se mi važno zdi nekoliko o tem spregovoriti.

Že stari umni kmetovalci, dokler so mislili, da se rastline hranijo le po oglecu, so spoznavali veliko korist saj. Pepela niso imeli toliko za gnojenje, ampak cenili so ga le bolj kot sredstvo, da pospešuje razpadanje gnoja in zemeljske črnine. Al učenjaki novejši

*) Kaj pa, ko bi ta mrčes bil le na Vipavskem že davno znani, tako imenovani trtijon? „Novice“ so „phylloxero“ (trtno uš) že lani in letos natanko popisale in za zdaj dvomimo, da je „ladron“ ona trtna uš. Kmetijska družba pa se bode brž obrnila do deželne vlade v Trst z Vašim poročilom in prošnjo, naj stvar natanko preiskati dá in potem jej poroča. Kar zvemo, naznanimo brž v našem listu. Knjižico od ministerstva kmetijstva o „phylloxeri“ izdano, Vam pošljemo.

Vred.

dôbe so spoznali vsled mnogih in večletnih skušenj, da pepel ni le samo sredstvo za pospeševanje razkrojevanja gnoja, temveč da je on tudi izvrsten gnoj.

Predno se pa pepel za gnojenje upotrebuje, vedeti se mora, za katero zemljo je tako gnojenje najbolj uspešno. — Skušnje nas učé, da pepel je najboljši za težko ilovčasto zemljo, dočim za rahlo in suho zemljo nima toliko vrednosti. Čem težja je zemlja, tem večji je uspeh gnojenja s pepelom.

Za deteljša, mokre travnike in pašnike ni boljšega gnoja od pepela. Še celó tam, kjer se z gipsom (mavcem) ni mogla zemlja zdatno izboljšati, so s pepelom dobili obilne pridelke. Angleži iz lastne skušnje celó priporočajo, naj se vsa slama ali pa saj strniše na polju sožge, ter pravijo, da to je najboljši gnojenje, kakor tudi, da se pokončá pri požiganji mnogo škodljivih mrčesov.

Čem več ima pepel kalija v sebi, tem bolje gnoji in tem večja je njegova vrednost.

Najboljši pepel pa se dobi samo od maka, tobaka, repice, praprota, potem od bukve, jesena, od šilatestega ali smolnatega lesa, — najslabši pa je od jelše.

Razun pepela od rastlin in dreves imamo pa mnogo še drugih gorilnih tvarin, katere nam dajejo tudi izvrsten pepel za gnojenje.

Med temi je prvo pepel rujavlega premoga. Veliko se dandanes tega pepela nahaja po tovarnicah in plinarnicah, kjer se veliko centov vsako leto požge premoga. Omenjeni pepel je posebno dober za deteljšča, travnike, kakor tudi za bolehajočo ali slabo pšenico. Tudi pri gnojenji krompirja se zeló dobro obnaša. Ako se pepel rujavlega premoga pomeša s pepelom šote (Torfasche), ga ni boljšega gnoja za tako imenovane kisle (mokrotne) travnike, ker tako gnojenje prežene hitro mah.

Drugi ravno tako važni, samo manjše vrednosti je pepel kamnenega premoga. Ta pepel pomešan z odpadki od kuretnine daje nam izvrsten gnoj za deteljša.

Čim več ima tak pepel mavca (gipsa) in drugih žvepljenih spojin, kakor tudi fosforove kisline in drugih soli v sebi, tim boljši. Ako ima tudi železnega vitriola kaj v sebi, pokončá vse globoko vkoreninjene plevelske rastline. Konjski rep (equisetum arvense) hitro pogine, ako se gnoji s premogovim pepelom. Premogov pepel pa poleg tega, da zemljo gnoji, tudi zemljo celó zrahlja in izboljša fizikalčno.

Zeló važen pa je šotni pepél. Tudi tega se danes posebno v okolici Ljubljanski, kjer se dobiva šota iz močvirja, posebno mnogo dobiva. Za deteljšča, lan, repico, krompir in lečo, kakor tudi za travnike, kateri niso presuhi ali pa podvrženi povodnjam, ker iz takih voda ves pepél odnese, se zeló priporoča. Šotni pepél ima v sebi zeló veliko mavca (gipsa) in je tim boljši, čim laglje je in čim bolj je belkaste in svetle barve. Težek in rudečkast pepél ima mnogo železa v sebi, zatoraj se mora le pazljivo in ne preveč z njim gnojiti, ker bi lahko taki pepél več škodoval kakor pa koristil. V Belgiji je to gnojenje že tako v navadi, da si deteljša brez šotnega pepéla niti misliti ne morejo. Oni pa tudi trdijo, da se njih pridelki vsako leto vsled tega gnojenja za 25–30% povikšajo. (Kon. prih.)

Še enkrat o Lancevih in Umrathovih mlatilnicah.

Iz prijateljskih rok nam je došlo neko „pojasnilo“ o vprašanji: ali so Lanceve ali Umrathove mlatilnice bolje, ter pravi, da ne pozná Borštnika, ki je Lancevo mlatilnico hvalil, in dvomi, ali je njegova hvala kompetentna ali ne; ono „pojasnilo“ kaže tudi, kakor da bi „dopisnik Ž. iz Štajarskega“ hotel reklamo delati za Lancevo mlatilnico itd.; poleg „pojasnila“ hvali Umrathove, da so priprosto konstruirane, da nikomur ni poduka treba za njihovo rabo, in da se jim je cena znižala od 132 gold. na 118 gold.

Ker „Novice“ nimajo ne Lancevih ne Umrathovih mlatilnic v svoji zalogi, zato se jim enostranost na nobeno stran očitati ne sme; njim je le stvar sama vodilo. — „Novice“ morejo zagotoviti, da nikdo ni ne Štajarskega gosp. dopisnika, ne gosp. Borštnika pozval, da bi hvalil Lancevo mlatilnico; kar sta jej na hvalo pisala pisala sta prostovoljno iz lastnih skušinj; gosp. Borštnik je ud družbe kmetijske in inteligenten gospodar. Da lože tekó Lanceve mlatilnice, je menda dognana stvar po vsem, kar se „Novicam“ poroča. „Novice“ so hvalile obojne, pa nimajo vzroka, dvomiti o tem, kar jim pišejo iz Štajarskega in Kranjskega izvedeni možje. „Novice“ pa tudi vedó to, da mehanizem je pri Lancevi kakor pri Umrathovi mlatilnici enak; razloček med tema mlatilnicama je le ta, da Umrathove imajo okrogle cveke in so više postavljene, Lanceve imajo pa cveke na vogle in so nižje, tedaj bolje postavljene; — kako da se mora ravnati z mlatilnicami, zato je sploh treba praktičnega ali teoretičnega poduka pri eni kakor pri drugi mlatilnici; kar pa se cene mlatilnic tiče, je ona različna po kolesih, namreč ali mlatilnica nima kolesa (Schwungrad), ali ima srednje ali veliko koló. Sicer pa tudi „Novice“ vedó še to, da Lanceva slavnoznana fabrika je leta 1872 prodala 3500 mlatilnic, vitalov (Göppel) pa 1200, poleg tega pa ne odrekajo, da tudi Umrath svojih veliko prodá. V Dunajski razstavi leta 1873 je Lance za svoje slamoreznice in mlatilnice prejel medaljo 1. vrste medaljo za napredek, Umrath pa za svoje kmetijske mašine le pohvalno pismo. — Še enkrat tedaj ponavljajo „Novice“ svoje vodilo, da nepristransko stojé nad fabrikama in zalogama; njim je le za stvar, in ne za Petra in ne za Pavla.

Živinozdravniška skušnja.

Koliko časa utegne Turška kuga skrita tičati v ovcah?

Goveja in ovčja kuga v Trnovem na Notranjskem je nehala, ko so od 236 goved in 489 ovác v 5 hlevih 4 goveda in 1 ovca za kugo poginila, bolnih 5 goved in ovác, kužne nalezbe sumljivih pa 15 goved in 80

ovác pobitih bilo. Ovce so nalezle bolezen od goved, al — kar je za zdravniško znanstvo jako zanimivo — je kuga še le 19 dni po nalezbi pri prvi ovci se očitno pokazala, tedaj celih 18 dni skrita v životu tičala. Ta skušnja kaže, da se tedaj ne smejo ovce, če so v dotiki s kužnimi govedi bile, za neokužene imeti in k drugim zdravim djati, ako so kakih 10 ali 12 dni na videz še zdrave.

Nove postave.

Postava o obrambi poljščine,

veljavna za Kranjsko deželo.

I. O poljščini in o poljskih okvarbah (škodah).

§. 1. Poljščina se deva pod posebno obrambo te postave.

Ob zvrševanju te postave se k poljščini šteje vse tiste stvari, katere so s kmetovanjem in poljedelstvom v najširjšem smislu ali na ravnost ali posrednje v zvezi, dokler so te stvari na samem polji.

K. poljščini se zatorej štejejo zemljišča sama, kakoršna so: njive, travniki, pašniki, vrtje, vinogradi, sadno drevje in vsakoršni zasadi, teščilnice (prešálnice), poljske koč, kozleci, senice, ulnjaki (bučelnjaki), plotovi in seči, ribniki, ribarnice in naredbe za umeteljno ribstvo, naprave za dovod in odvod vodé, jezovi, vodne stavbe in vodovodi, poljski vodnjaki, poljski kolovozniki in steze itd., ter tudi vsi še ne spravljani pridelki in setve, dalje seno, slama in pridelki v kopah ali v stogih, ostrnicah in kozlecéh, na polji puščeno kmetско orodje, vprezna in pašna živina, gnoj itd.

§. 2. Za poljsko okvarbo se kaznuje vsako pokvarilo (poškodovanje) poljščine (§. 1) ter vsi prestopki tistih prepovedij, katere so ali uže v tem zakonu, ali jih na podlogi tega zakona politično oblastvo (okrajno oblastvo, občinski odbor) posebe razglasi poljščini v obrambo, kolikor ta pokvarila ali prestopki teh prepovedij ne spadajo pod občni kazenski zakon ali pod posebne zakone in ukaze, razglasene v obrambo drugih vrst zemljedelstva, posebno v obrambo vodnih pravic ali v zvrševanje cestne policije.

§. 3. Posebno se izrekoma prepoveduje:

- brez pravice hoditi, ležati, jezdariti, voziti po vrtilih sploh, tudi po obdelanih ali uže za setev pripravljenih njivah, dalje po travnikih tedaj, kedar trava raste, naposled po vsacem zemljišči, ako ograje, prepovedne deske (table) ali druga vidna svarila kažejo, da je zaprto;
- brez pravice hoditi po potih, kateri so po županovem ukazu zaprti tedaj, kedar zori grozdje ali druga poljščina ali drevesno sadje, in ki jih prepovedne deske ali druga vidna svarila zaznamujejo, da so prepovedani;
- brez pravice odpravljati ograje, v njih zlovoljno odpirati in tujej lastnini v nevarnost odprte puščati lése (vrlíne), ter odpravljati prepovedne deske in svarila ali jih tako pokaziti, da jih poplej nihče ne more poznati;
- samovlastno začenjati steze ali kolovoznike na polji;
- samovlastno razoravati, razkopavati ali kako drugače kvariti obče poljske poti, steze ali mejne obronke njivam, prestavljati ali izkopavati mejnike ter tudi tujo zemljo prioravati;
- brez pravice odlamljati ali odrezovati debela, veje, mladike, cvetje ali sadje, smukati listovje (perje) z dreves ali koristnega grmovja ter tudi izdirati leséne kole;

sama na sebi, manj je zamore v hlevu na-se vleči. Ni toraj dobro tako imenovano kleščje ali sekana stelja od smrečja, jelovja in družega surovega vejevja. (Se vé, da težko se je tega ogibati zlasti na spomlad in poletje, kedar ni več praproti in družega suhega na-stelja.)

2. Vsakoršna stelja, ki je daljša, naj bi se na kratko razsekala, ker tako več vlažnosti povživa in lože je potem gnoj kidati. Za gnoj, ki se ima rabiti za travnike, naj se jemlje le prav drobna stelja; zakaj debela stelja se mora zopet pograbit in toraj travniku malo koristi. Debela stelja je za podoravanje, posebno pri mastni in ilovčasti prsti.

3. Stelja mora biti lahko trohljiva, da hitro sprhne in se sprsteni. Le tako zares gnoji in koristi; brez tega bi malo teknila. Marsikatera stelja prav težko in počasi trohni in prsteni, kakor pezdirje, žaganje, bu-kovo listje, nâstel iz logov in senčnih krajev itd. Da se take reči lože v gnoj spreminjajo, jih je treba v kupih nekoliko namočiti; najbolje se to zgodi z gnoj-nico ali s kakimi pomijami ter z zblojeno vodo; potem pa se pusté, da se nekoliko ugrejejo in sparijo, ali ustojé. Po okoliščinah se utegne enaka stelja nekatere mesece ali tudi leto in dan tako goditi. Kup se s tim sicer zniža, gnojilnine moči njegove pa zato ne bo manj, temuč bo še boljša. Ozir se mora tudi imeti, da na nekaterih njivah se gnoj prej povžije kakor na družih, kjer včasih prav počasi prsteni. Na to okoliščino je tedaj tudi treba gledati, kedar steljo napravljáš, kolikor nam reč ti je moč. (Dalje prih.)

Važnost pepela in saj za kmetijstvo.

Spisal Fr. Kuralt.

(Konec.)

Tudi lug je še veliko vreden za gnojenje, po-sebno veljavo ima pa tudi v sadjereji. Ako se namreč drevesom stara koža ostrga, in drevo potem opere z lugom, dobi drevo zopet mlado kožo, in z lugom se zapreči tudi rast mahu po drevesu. Tudi proti drevesni bolezni, ki se imenuje rja, se lug potrebuje. Vsled te bolezni, katera nastane iz prašnih glivic (gobic), dobi drevesna koža rudečkaste pike. Ako se pa koža opere z lugom, ta bolezen preide in drevo dobi zopet zdravo kožo.

Pepél v obče ima pa še neko drugo posebno dobro lastnost, namreč to, da vleče vlažnost na-se. Ravno vlažnost pa, katera se tolikokrat nahaja v kletih, kamor se spravlja krompir, je kriva, da toliko krompirja se-gnjije.

Ako bi vsaki gospodar čez zimo od dne do dne pepél nosil v klet, ga nasul na krompir, bi klet in krompir postala bolj suha, in krompir bi se obvaroval gnjilobe, gospodar pa bi si prihranil marsikater novčič pri krompirju za setev.

Spomladi naj se pepél na solncu zopet posuši in potem porabi za gnojenje.

Najboljši čas za gnojenje s pepelom je zgodnja spomlad. Vendar se mora pa pepél trositi le v mir-nem času, kedar ni vetra, in če mogoče, proti večeru, da ga rosa precej sè zemljo spoji in ga zato veter ne more več odnesti. Posebno dobro je, ako se to delo more opraviti pred kakim dežjem, ali se pa tudi lahko nasuje na zadnji sneg, ko počne kopneti, da se pepél precej spoji sè zemljo.

Ravno tako važne, kakor pepél, so tudi saje. One so za peščeno in apnéno zemljo celó koristne, ker imajo v sebi zeló veliko amonijakovih in kalijevih solí, mavca in očetno kislega apna. Zato so zeló lahko in hitro

razkrojive, zato treba, kolikor mogoče, blizo rastlin z njimi gnojiti. Premogove saje imajo do 6 odstotkov amonjakovih solí v sebi. Zaostalo in bolno ali rumen-kasto ozimno žito, pognojeno s sajami, se hitro okrepča in dobi črno-zeleno barvo, detelja počne krepko rasti. Za pokončevanje mahú po travnikih ni boljšega sred-stva kot so saje. Tudi za pokončevanje različnih škod-ljivih mrčesov, posebno pa zelnatih bolh, se saje iz skušenj zeló priporočajo.

V tem obziru priporočá nam tudi slaven nemški vrtnar in sadjerejec sredstvo, katero on že več let z najboljšim vspehom upotrebuje za pokončevanje go-senic na sadnih drevesih, tako le: 16 funtov saj se raztopi v 12 vedrih vode ali pa 1 $\frac{1}{3}$ funta saj v enem vedru. Z ročno brizgljo se poškropé s tako raztoplje-nimi sajami vse mladike in perje dreves. Zjutraj ležé vse gosenice mrtve na tleh, in drevo je rešeno največih sovražnikov. — Drevesu to nič ne škoduje, perje po-stane še celó bolj zeleno in frišno.

Na Francoskem že zdavnej poznajo veliko korist saj, zatoraj jih tudi dimnikarji nabirajo ter prodajajo, košaro po 1 franku in še več (40—50 krajc.).

O času in načinu gnojenja s sajami veljá pa prav to, kar sem omenil o pepelu.

Dragi gospodarji! ne zametavajte in ne prodajajte tedaj lahkomišljeno pepela in saj, ki so tako ko-ristne za naše gospodarstvo. V pepelu in sajah leži veliko kapitala, ki, umno obračan, vam donese lepe obresti (činže).

Ponudba sadnih dreves in lončenih ceví za vodotoče.

Približal se je zopet čas, da gospodarji mislijo na svoje sadne vrte. Ker imam obilno zalogo lepega od-rašenega drevja po 6 do 9 čevljev visocega s čvrstimi koreninami, zato naznanjam sadjerejcem sledeče: Hruške dajem po 40 krajc., jabelka po 30, češplje po 40, orehe po 30, češnje po 30, murve po 20, breskve po 40, pritlikovce hruševe in jabelčne po 30 krajc. Tudi imam veliko špargeljnov na prodaj in jih dajem po 3 krajc. korenino; tudi divjakov imam na prodaj, kolikor tavžent jih kdo želi: hruševi dve leti stari, do enega čevlja visoki so po 1 krajc., kar je pa čez čevelj visokih, pa po 2 krajc., jabelčni divjaki pa taki, ki so že za cepiti, po 2 krajc.

Kdor ima kaj za cepiti, tudi lahko dobi cepičev pri meni veliko sort, z imeni, *) če kdo želi. Tiste pa, ki mi še niso denarja poslali za lani prejeta drevesa, prosim, naj mi ga koj pošljejo.

Tudi imam na prodaj čez 2000 sežnjev lončenih ceví (rorov), katere so narejene z mašino in tako umetno in močno, da ne samo po ravnem, ampak tudi od pet do deset sežnjev na kviško vodo ženo, ker mašina naredí štiri sorte ceví z različno votlino; tiste z 2 coloma votline se utaknejo v cevi s 4 coli votline in se s cementom zalijo; če so ena cev iz cementa in dve pa lončeni skupej združene, imajo potem toliko moč, kakor najboljše lesene ceví, al dvojne se le rabijo v takih krajih, kjer je treba vodo kvišku gnati, kjer pa je ravnina ali le nekoliko bregu, tam so posamezne

*) Oče Net! le z imenom, vsako drevó z imenom, kajti v tem se loči gospodar više in umnejše vrste od navad-nega malo izobraženega, da vé, kaj ima v svojem vrtu. Se vé, da je težje, vsa drevesa po imenu zaznamovana imeti; al kupcem je veliko lože iz imenika si izbrati tisto sorto, ki je želijo, da niso odvisni od tega, kar jim ravno prodajalec pošlje. Vred.